

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

25.03.2024 ПР-54

КАРАР

«2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хэлне яхшырту» муниципаль программасы» муниципаль программасын раслау турында

Россия Федерациясе Президентының «2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе демографик сәясәт концепциясен раслау турында» 2007 елның 09 октябрәндәге 1351 номерлы Указы, «Россия Федерациясе үсешенә милли максатлары һәм стратегик бурычлары турында» 2018 елның 07 маендагы 204 номерлы Указы, Россия Федерациясе Президентының «Россия Федерациясендә Гаилә елын уздыру турында» 2023 елның 22 ноябрәндәге 875 номерлы Указы нигезендә, Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты

КАРАР БИРӘ:

1. «2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хэлне яхшырту» муниципаль программасын 1нче кушымта нигезендә расларга.
2. «2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хэлне яхшырту» муниципаль программасы нәтижеләрен бәяләү, максатлар, бурычлар, индикаторлар исемлеген расларга (2 нче кушымта).
2. Әлеге карарны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә, Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында: <http://pravo.tatarstan.ru> һәм Актаныш муниципаль районының рәсми сайтында: <http://aktanysh.tatarstan.ru> бастырып чыгарырга.
3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну социаль мәсьәләләр буенча башкарма комитет житәкчесе урынбасары Д.М.Әнвәровага йөкләргә.

Житәкче

Р.А.Ильясов

Актаныш муниципаль районы
Башкарма комитеты карарына
№ _____ 2024 ел,
1 нче кушымта

**«2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хэлне
яхшырту» муниципаль программасы**

Актаныш

ПРОГРАММА ПАСПОРТЫ

Программаның атамасы	«2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хәлне яхшырту» муниципаль программасы
Программаны эшләү өчен нигез	<p>«2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе демография сәясәте концепциясен раслау турында» Россия Федерациясе Президентының 2007 елның 09 октябрдәге 1351 номерлы Указы;</p> <p>Россия Федерациясе Президентының «2024 елга кадәр Россия Федерациясе үсешенә милли максатлары һәм стратегик бурычлары турында» 2018 елның 07 маендагы 204 номерлы Указы;</p> <p>Россия Федерациясе Президентының «Россия Федерациясендә Гаилә елын уздыру турында» 2023 елның 22 11 ноябрдәге 875 номерлы Указы.</p>
Муниципаль заказчы – Программаның координаторы	Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаның җаваплы башкаручысы	Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаның ярдәмче башкаручылары	<p>Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының граждан хәле актларын теркәү бүлеге;</p> <p>Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының социаль һәм агарту бүлеге;</p> <p>Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге;</p> <p>Актаныш муниципаль районының «Мәгариф идарәсе» МКУ;</p> <p>«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ;</p> <p>Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының архив бүлеге;</p> <p>Актаныш муниципаль районындагы ТР Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау бүлеге;</p> <p>Актаныш муниципаль районының финанс-бюджет палатасы;</p> <p>«Актаныш үзәк китапханәсе» МБУ;</p> <p>Актаныш муниципаль районының иҗтимагый оешмалары (киләшү буенча);</p>
Программаның төп максаты	Районның демографик үсешендә тискәре тенденцияләрне җиңүгә юнәлдерелгән актив гаилә-демографик сәясәт алып бару өчен шартлар тудыру;

<p>Программаның бурычлары</p>	<p>районның демографик үсешендә тискәре тенденцияләрне жиңүгә юнәлдерелгән актив гаилә-демографик сәясәт алып бару өчен шартлар тудыру; -туучылар санын арттыру; - өлкән яшьтәге халыкның, аеруча хезмәткә сәләтле яшьтәге кешеләрнең үлемен киметү; - халыкның сәламәтлеге торышын яхшырту, медицина хезмәте күрсәтү һәм халыкның гомер озынлыгын арттыру; -миграция ситуациясен яхшырту; - гаилә, балалар эшчәнлеге өчен тулы кыйммәтле шартлар тудыру, өлкән буын гражданның тормыш сыйфатын күтәрү; - гаилә институтын ныгыту, гаилә мөнәсәбәтләренең рухи-әхлакый традицияләрен торгызу һәм саклап калу, гаиләгә һәм балаларга иң мөһим иҗтимагый һәм шәхес кыйммәте буларак мөнәсәбәт тәрбияләү; - сәламәт туклануны һәм зарарлы гадәتلәрдән баш тартуны, шулай ук физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүне дә көтөп, гражданны сәламәт яшәү рәвешенә мотивацияләү системасын формалаштыру</p>
<p>Программаны тормышка ашыру вакыты</p>	<p>Программа чараларын гамәлгә ашыру 2024-2025 елларга исәпләнгән</p>
<p>Программаны финанслау күләмнәре һәм чыганакалары</p>	<p>Программаны финанслау чыганакалары: Өстәмә керемнәр исәбенә җирле бюджет акчалары(программаны җирле бюджеттан финанслау фаразлау характерында һәм ел дәвамында өстәмә керемнәр алу хисабына төзәтеләчәк). 2024-2025 елларда программаны җирле бюджет акчаларынан финанслауның гомуми күләме 200 мең сум: 2024 ел - 100 мең сум. 2025 ел - 100 мең сум.</p>
<p>Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтиҗәләре</p>	<p>Программа чараларын үтәү түбәндәгеләрне күздә тоту: - Актаныш муниципаль районында халык санын демографик үсеш белән стабильләштерү; - гражданны традицион гаилә кыйммәтләренә юнәлтү һәм уңышлы гаилә нормасы буларак күп балалылыкны популярлаштыру; - халыкның табигый кимүе коэффициентын кыскарту; - 1000 кешегә туучылар санын арттыру; - 1000 кешегә үлем очракларын киметү; - халыкның сәламәт яшәү рәвешен формалаштыру хисабына халыкның көтелгән гомер озынлыгын арттыру.</p>

I. Проблеманың эчтәлеге һәм аны программа ысуллары белән хәл итү кирәклеген нигезләү

Әлеге муниципаль программа «Демография» милли проекты кысаларында демографик вәзгыятьне яхшыртуга юнәлтелгән чаралар комплекслы күпдәрәжәле системасын тәшкил итә.

Демографик проблема хәзерге заманның милли икътисадта да, аерым алганда региональ икътисадта да икътисадый үсешнең тотрыклы темпларын тәэмин итү мәсьәләләре белән турыдан-туры бәйлә төп проблемасы булып тора. Демографик хәл социаль сәясәткә, сәламәтлек саклау, мәгариф, инфраструктура, социаль яклау, хезмәт, мәшгульлек үсеше буенча программа чараларына турыдан-туры бәйлә. Хәзерге вакытта тууны стимуллаштырудан тыш, нәкъ менә халыкны саклау демографик сәясәтнең нәтижәлелегенең төп критерийларының берсе булырга тиеш.

Актаныш муниципаль районының хәзерге демографик үсешендә Россия Федерациясенә хас тискәре тенденцияләр чагыла. Бүгенге көндә туучылар санының түбән күрсәткечләре, халыкның югары үлеме, бу халыкның тотрыклы табигый кимүен билгели, куелган бурычларны хәл итүдә кичектергесез чаралар күрүнә таләп итә. Туган буын ата-аналарын тулыландырмый, интенсив картаю процессы бара, эшкә яраклы халык саны кими. Өлкән яшьтәге халыкның үлем структурасында йөрәк-кан тамырлары системасы авырулары, сулыш органнары авырулары, бәхетсезлек очраklары, жәрәхәтләр, яңа шешләр барлыкка килү өлеше югары.

Гаилә институтын ныгытуга һәм үстерүгә, гаилә кыйммәтләрен торгызуга, гаиләдә тәрбия этабында баланың әхлакылыгын күтәрүгә юнәлдерелгән кичектергесез чараларны гамәлгә ашыру өчен, демографик сәясәтнең (Программаның) өстәмә чараларын эшләү таләп ителә. Халык сәламәтлеге торышына йогынты ясый торган факторларга халыкның тормыш дәрәжәсе, гражданның яшәү рәвеше, сәламәтлек саклауның үсеш дәрәжәсе, халыкның социаль ярдәмгә мохтаж төркемнәренә ярдәм итүне оештыру, физик культура, спорт һәм ял үсеше керә.

Программа гаиләләргә, ата-аналарга һәм балаларга ярдәм итү чараларын гамәлгә ашыруда мәгариф һәм дәүләт оешмаларын актив кертүне күздә тотта.

Шулай итеп, бүген демографик хәлне яхшыртуга юнәлтелгән чаралар комплексын гамәлгә ашыру бик кирәк. Программа чараларын планлы гамәлгә ашыру туучылар санын стабилләштерергә, үлчеләр санын киметергә, абортлар санын киметергә, никахлашуларны дәүләт теркәвенә алуны арттырырга мөмкинлек бирәчәк.

II. Программаның максатлары һәм бурычлары

Программаның максаты:

Актаныш муниципаль районы территориясендә халык санын тотрыкыландыру һәм демографик үсешкә алшартлар тудыру.

Төп бурычлар:

- районның демографик үсешендә тискәре тенденцияләргә жинүгә юнәлдерелгән актив гаилә-демографик сәясәт алып бару өчен шартлар тудыру;
- икътисади һәм социаль стимуллаштыруның системалы чараларын гамәлгә ашыру аша халыкның туу дәрәжәсен арттыру;
- өлкән яшьтәге халыкның, аеруча хезмәткә сәләтле яшьтәге кешеләрнең үлемен киметү;
- халыкның сәламәтлеге, балалар һәм яшүсмерләр сәламәтлеге торышын яхшырту һәм халыкның гомер озынлыгын арттыру;
- легаль булмаган миграция эффектын бер үк вакытта жинеләйтү белән беррәттән, хезмәт ресурсларына икътисад ихтыяжлары нигезендә миграцияне жайга салу;
- гаилә, балалар эшчәнлеге өчен тулы кыйммәтле шартлар тудыру, өлкән буын гражданның тормыш сыйфатын күтәрү;

- халыкның мәшгульлеген арттыруның һәм нигездә яшь кадрлар белән һөнәри-квалификация өлкәсендә эшче көчләр базарында ихтыяжны һәм тәкъдимнәрне гармонизацияләүнең элегрәк файдаланылмаган резервларын мобилизацияләү;
- гаилә институтын ныгыту, гаилә мөнәсәбәтләренең рухи-әхлакый традицияләрен торгызу һәм саклап калу, гаиләгә һәм балаларга иң мөһим ижтимагый һәм шәхес кыйммәте буларак мөнәсәбәт тәрбияләү;
- сәламәт туклануны һәм зарарлы гадәتلәрдән баш тартуны, шулай ук физик культура һәм спорт белән шөгыйльләнүне дә кертеп, гражданны сәламәт яшәү рәвешенә мотивацияләү системасын формалаштыру.

III. Программаны хәл итүгә юнәлдерелгән проблеманың характеристикасы

Актаныш муниципаль районында халык саны 2024 елның 1 гыйнварына 27710 кеше тәшкил итә. Туучылар санының кимүе нәтижәсендә, 2023 елда район халкының табигый кимүе һәр мең кешегә минус -6,4 (-175 кеше) тәшкил итте. Соңгы 5 елда 1000 кешегә -5,0 (91 кеше) тискәре динамика күзәтелә.

Актаныш муниципаль районы халкының кимүенең төп сәбәбе-аның тотрыклы һәм озак вакытлы характердагы табигый кимеүе.

Гомумән алганда, район буенча 2023 елда үлүчеләр саны туучылар саныннан 2,5 тапкыр арткан (2023 елда 413 үлем очрагына каршы 183 бала тудыру очрагы). Туучылар саны 1000 кешегә 8,6 тәшкил итте. Туучылар санын стимуллаштыру яшь гаиләгә административ, финанс, социаль ярдәм чараларының тулы бер комплексын үз эченә алырга тиеш. Туучылар саны түбән булу проблемасын бөтен жәмгыятьнең гаиләгә һәм аның кыйммәтләренә мөнәсәбәтте үзгәрүдән башка хәл итеп булмый. Хезмәт ресурсларының картаю процессы бара. Туучылар һәм никах тенденцияләре нигезендә, бала туганда, ананың уртача яше арта. Әгәр 1995 елда ул 24,8 ел тәшкил иткән булса, дистә ел узгач 26,6 елга кадәр арткан.

Туу дәрәжәсенә турыдан-туры никахлар һәм аерылышулар динамикасы йогынты ясый. Елдан-ел теркәлгән никахларның саны кимү тенденциясенә таба бара: 2020 елда аларның саны 102, ә 2023 елда 82 никах теркәлгән. Берничә ел дәвамында никахлашу турында теркәлгән барлык теркәлгәннәргә карата аерылышу турында теркәлгән актлар саны 40% чикләрендә кала. Аерылышкан никахларның төп өлеше суд карарлары нигезендә башкарыла (70%), анда балигы булмаган балалар тәрбияләнә, бу тулы булмаган гаиләләр һәм халыкның социаль-зәгыйфь катламнары санының артуына китерә, балалар көчле психологик травма кичерә.

Федераль һәм төбәк дәрәжәсендә туучылар санын арттыруга, аерым алганда, йөклелек чорында һәм бала туганнан соң хатын-кызларның матди хәлен яхшыртуга, гаилә һәм балалар мөнфәгатьләрен яклауга, халыкның сәламәтлеген тәэмин итүгә, үлүчеләр санын киметүгә юнәлдерелгән берничә закон кабул ителде. Хәзерге вакытта жәмгыять алдында торган мөһим проблеманы хәл итүгә - илдә демографик кризисны тирәнәйтә торган фәкыйрьлек масштаблары белән көрәшү, аз керемле гражданны адреслы социаль ярдәм күрсәтүне күздә тоткан кайбер законнар юнәлтелгән. Күрәсең, халыкны яңадан торгызуның нигезен лаеклы дәрәжәдә һәм кешеләрнең тормыш сыйфатын тәэмин итү тәшкил итә ала.

Туучылар белән беррәттән, халыкны яңадан торгызу процессының башка төп компоненты - үлүчеләр саны. Үлем дәрәжәсе шактый югары булып кала бирә. Районда үлүчеләр саны 2023 елда 1000 кешегә 15,0 (413 кеше) тәшкил итте, бу 2022 елга караганда 3,8 процентка түбәнрәк (15,6; 438 кеше).

Үлүчеләр санының төп сәбәбе - халыкның демографик картаюы. 2023 елда үлүчеләрнең уртача яше ир-атларда 68 яшькә тиң, ә хатын-кызларда ул 79 яшькә тиң. Хатын-кызларга караганда ир-атларның гомер озынлыгы түбәнрәк булу халык

составында женесләр диспропорциясенә китерә. Актаныш муниципаль районында 1000 ир-атка 1050 хатын-кыз туры килә, бу күрсәткеч тә арта. 2023 ел нәтижәләре буенча гомер озынлыгы 74,6; хатын-кызлар - 79,8; ир-атлар - 70,3 тәшкил иткән.

Район халкының гомуми структурасында хатын-кызлар өлеше 51% чамасы тәшкил итә, шул исәптән фертиль (бала табу) яшендәге хатын-кызлар - 35% (5334 хатын-кыз). Моннан чыгып, сәламәтлек саклау өчен дә, тулаем дәүләт өчен дә, бүгенге көндә хатын-кызлар, балалар һәм яшүсмерләрнең сәламәтлеген саклау мәсьәләләре никадәр актуаль булуы аңлашылып тора.

Актаныш муниципаль районында 2023 елда хезмәткә сәләтле яшәтәге 15240 кеше, балалар һәм яшүсмерләр саны - 5665 кеше тәшкил итте. Хәзерге вакытта хезмәткә сәләтле яшәтәге халык саны миграция исәбенә генә арту мөмкин. Миграция үсеше 2023 елда -246 (51%) кимеде. Чит ил гражданның шулай ук Россия Федерациясенең башка субъектлары гражданның миграция кимүе шулай ук 48 %ка (күчү-305 саны, китү саны - 551) чагыштырмача кимеде. Шәһәрләрнең икътисадый үсеш дәрәжәсе югарырак, бу Актаныш муниципаль районында яшәүчеләрнең югары түләүле эш эзләп күченүенә, шулай ук үзенең карьера потенциалын тормышка ашыру, гаиләнең тормыш дәрәжәсен күтәрүгә ярдәм итә. Яшьләр белем алу өчен шәһәргә югары уку йортларына китә.

Район территориясендә урнашкан мигрантларның төп өлешен БДБ катнашучы дәүләтләре гражданны тәшкил итә. Чит ил кешеләренең күпчелеге Үзбәкстан-18 (41,8%), Әрмәнстан-5 (11,6%), Беларусь-5 (11,6%) илләреннән килгән.

Төп юнәлешләр һәм чаралар.

Демографияне яхшырту беренче чиратта икътисад белән турыдан-туры бәйләнгән:

- гарантияләнгән хезмәт хакы булган эш урыннары булдыру;

- үзмәшгульлек институты буенча эшне активлаштырырга;

- киләчәктә яшь гаиләләр төзүне исәпкә алып, районның төрле өлкәләренә яшь кадрларны җәлеп итү;

- алга таба торака сатып алу өчен кредит алуы яшь гаиләләр категорияләрен киңәйтү.

Демографияне яхшыртуда икенче өлешне сәламәтлек саклау тәшкил итә, анда түбәндәгеләр кирәк:

- авыруларны иртә ачыклау, диспансеризация һәм хәвеф-хәтәрнең төп факторларын киметү өчен профилактик медицина үсешенә дөвәләу медицинасыннан сәламәтлек саклау системасын медицина тарафыннан яңадан ориентацияләү;

- беренче стадияләрдә гипертоник авыруны, онкологик авыруларны иртә ачыклау буенча халыкка максатчан медицина тикшерүе уздыру;

- эшкә сәләтле халыкның өйдә кискен авырулардан үлү очракларына сайлап планлы экспертиза үткөрү, медицина ярдәме күрсәтүнең кимчеләкләрен ачыклау һәм аларны бетерү буенча чаралар күрү;

хатын-кызлар консультацияләренең эш сыйфатын яхшырту;

хатын-кызларның үз сәламәтлекләренә һәм булачак бала сәламәтлегенә карата җаваплы гигиена тәртибен формалаштыру;

- хатын-кызларның репродуктив сәламәтлеген саклауга һәм абортларга каршы көрәшүгә, бала таба алмауны кисәтүгә һәм дөвәләуга, репродуктив технологияләренә үстерүгә юнәлдерелгән сәясәтне активлаштырырга;

- районга яшь белгечләрен җәлеп итү максатларында «Земский фельдшер», «Земский доктор», «Земский учитель» федераль программаларының эшен активлаштырырга.

Гаиләне саклап калу һәм үстерү максатларында, иң мөһим социаль институт буларак, мәгариф, мәдәният һәм яшьләр бүлегенә, спорт һәм туризм белән тыгыз бәйләнеш кирәк:

- эшче көчләр базарында һөнәри-квалификация киселешендә (мәктәпләр, техникум) ихтыяж һәм тәкъдимнәрне җайга салуны исәпкә алып, кадрлар әзәрләү;

- мәгариф системасында Семейведение буенча дәрәсләр үткәрү;
- ЗАГС бүлеге тарафыннан “Яшь гаилә мәктәбе” дәресе үткәрү;
- гаилә катнашында спорт бәйрәмнәре, фестивальләр, конкурслар уздыру;
- үсеп килүче буында туган якны ярату тәрбияләү максатларында гаилә династияләрен, районның чын патриотларын киң яктыртырга;
- традицион гаилә кыйммәтләренә гражданның аңын үзгәртү һәм күпбалалыкны өлгерә торган гаилә нормасы буларак популярлаштыру.
- гаиләдә әтинең ролен көчәйтү өчен этиләр Советы утырышларын үткәрү.
- авылларда төрле яшәтгә яшә категориядәгә яшә кешеләр арасында коммуникатив мөнәсәбәтләренә арттыруга юнәлтелгән чаралар үткәрү.

Социаль яклау бүлеге, мәгариф идарәсе һәм социаль агарту эшләре бүлеге белән берлектә:

- балалы гаиләләргә дәүләт ярдәмен тәмин итү;
- 3 һәм аннан да күбрәк балалары булган ана һәм ата булуның абруен күтәрү;
- күпбалалы гаиләләргә социаль ярдәм күрсәтү;
- аз тәмин ителгән, күпбалалы һәм опекун гаиләләрендәгә балаларга адреслы ярдәм күрсәтүне тәмин итү.

IV. Программаны ресурслар белән тәмин итүне нигезләү

Программаны финанслауның гомуми күләме 2024-2025 елларда жириле бюджет акчалары исәбеннән 200 мең сум тәшкит итәчәк.

Программаны финанслау күләмнәре фаразлау характерында һәм тиешле елга Актаныш районы бюджеты проекты формалаштырганда ел саен төгәлләштерелергә тиеш.

Республика бюджеты һәм бюджеттан тыш чыганаклардан акчалар ел саен төзелә торган шартнамәләр һәм килешүләр нигезендә билгеләнәчәк. 2024-2025 еллар программасын гамәлгә ашыру срогы.

V. Муниципаль программаны гамәлгә ашыру механизмы

Программаны гамәлгә ашыру Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының норматив хокукый актлары нигезендә гамәлгә ашырыла.

Программаның җаваплы башкаручысы - Актаныш муниципаль районы Башкарма комитеты.

Программаны үтәүчеләр:

Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының гражданлык хәле актларын теркәү бүлеге;

Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының социаль һәм агарту бүлеге; Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге»;

Актаныш муниципаль районының “Мәгариф идарәсе” МКУ;

«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ;

Актаныш муниципаль районындагы ТР Хезмәт, халыкны эш белән тәмин итү һәм социаль яклау бүлеге;

Актаныш муниципаль районының финанс-бюджет палатасы;

Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының архив бүлеге;

«Актаныш үзәк китапханәсе» МБУ;

Актаныш муниципаль районының иҗтимагый оешмалары (килешү буенча).

Җаваплы башкаручы:

- Программаны гамәлгә ашыру белән идарә итә;
- Программаны тулаем гамәлгә ашыру өчен җаваплы була;

-Программа чараларын эзерләү һәм гамәлгә ашыру, шулай ук Программаны гамәлгә ашыруга бүлөп бирелә торган акчаларны максатчан һәм нәтижәле файдалану программасы чараларын башкаручыларның эшчәнлеген жайга сала. Программаны гамәлгә ашыру «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар, товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 апрелендәге 44-ФЗ номерлы РФ Федераль законына ярашлы рәвештә гамәлгә ашырыла.

Чаралар исемлеге, максатлар, бурычлар, программа нәтижеләрен бәяләү индикаторлары һәм программа чаралары буенча финанслау программага кушымтада китерелде.

Программаның чараларын үтәүчеләр элекке чараларны сыйфатлы һәм вакытында үтәгән өчен җаваплы булалар һәм Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетында программа чараларының барышы турында хисаплар бирәләр.

VI. Программаны гамәлгә ашыруның нәтижеләгән бәяләү

Программа чараларын гамәлгә ашыру түбәндәгеләргә мөмкинлек бирәчәк:

- районның демографик сәясәтә мәсьәләләрен комплекслы хәл итү өчен районда уңай шартлар тудыру буенча нәтижәле эш оештырырга;
- районда килеп туган демографик хәлне үз вакытында һәм оператив бәяләргә;
- гражданның аңын традицион гаилә кыйммәтләренә юнәлтәргә һәм күпбалалыкны өлгерә торган гаилә нормасы сыйфатында популярлаштырырга;
- халыкның табигый кимүе коэффициентын киметергә;
- 1000 кешегә туучылар санын арттырырга;
- халыкның үлемен киметергә;
- халыкның сәламәтлеген һәм тормыш сыйфатын саклап калу һәм яхшырту исәбенә халыкның гомер озынлыгын арттырырга;
- төрлелә торган никахлар санын арттыру;
- аерылышулар һәм абортлар санын киметергә;
- физик культура һәм спорт белән шөгыльләнүче һәм сәламәт яшәү рәвешенә йөз тоткан халыкның чагыштырма авырлыгын арттырырга.

Муниципаль программага кушымта
«2024-2025 елларга Актаныш
муниципаль районында демографик
хэлне яхшырту»

**2024-2025 елларга Актаныш муниципаль районында демографик хэлне яхшырту муниципаль программа нәтижеләрен бәяләү,
максатлар, бурычлар, индикаторлар» чаралары исемлеге һәм чаралар буенча финанслау**

Төп чаралар атамасы	Башкаручылар	Төп чараларны башкару вакыты	Ахыргы нәтижеләрен бәяләү индикаторлары, үлчәү берәмлекләре	Финанслау
1	2	3	4	
ФЦПда катнашу «Авыл территорияләрен комплекслы үстерү», “Социаль ипотека”	Инфраструктур үсеш бүлеге	Махсус план нигезендә	Торак шартларын яхшырту	РБ
3 һәм аннан да күбрәк балалары булган гражданның жир кишәрлекләре белән тәэмин итү	Мөлкәт һәм жир мөнәсәбәтләре палатасы		Гаиләләренң жир кишәрлекләрен түләүсез алуға хокукы	РБ
4 һәм аннан да күбрәк балигъ булмаган балалары булган гаиләләренң жирле салымнар түләүдән азат итү	Актаныш муниципаль районының авыл жирлекләре башкарма комитеты, жирлек башлыклары	2024-2025 еллар	Гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү, иң мөһим ижтимагий һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү.	ЖБ
«Демография» милли проекты кысаларында чараларны гамәлгә ашыру	«Халыкка социаль хезмәт күрсәтү комплекслы үзәге «Игелек үзәге»дәүләт автоном социаль хезмәт күрсәтү учреждениесе "Актаныш РҮХ " ДАССУ		Өлкәннәрнең гомер озынлыгын арттыру һәм үлчеләр санын киметү	

Үз-үзләренә эшләүче граждандар санын арттыру	Башкарма комитетның икътисад бүлеге	2024-2025 еллар		
Яңа эш урыннары булдыру	Башкарма комитетның икътисад бүлеге	2024-2025 еллар		
"Яшь гаилә мәктәбе" дәресләре	ЗАГС бүлеге, мәгариф идарәсе	ай саен	Гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү.	ЖБ
«Ышаныч» тәрбиягә алган гаиләләр клубы эшчәнлеге	Башкарма комитетның опека бүлеге	2024-2025 еллар	Гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү.	ЖБ
«Минем шәжәрәм» республика генеалогик тикшеренүләр конкурсында катнашу	Башкарма комитетның архив бүлеге, социаль һәм агарту эшләре бүлеге	2024-2025 еллар	традицияләренә саклап калу, гаилә элементларын ныгыту һәм буыннарның дәвамчанлыгы	ЖБ
«Гаилә архивын яңарт» республика конкурсында катнашу	Башкарма комитетның архив бүлеге, социаль һәм агарту эшләре бүлеге	2024-2025 еллар	гаилә тарихы призмасы аша туган як тарихын өйрәнү	ЖБ
«Тарих-гаилә тарихында гасырлар кайтавазы» шәжәрә фестивалендә катнашу	Башкарма комитетның архив бүлеге, социаль һәм агарту эшләре бүлеге	2024-2025 еллар	милли традицияләренә һәм эстетик карашларның уртаклыгы нигезендә гаилә һәм гаилә-туганлык элементларын ныгыту	
Бергә яшәүнең юбилеен	ЗАГС бүлеге, Башкарма	квартал саен	Гаиләгә мөнәсәбәтне	ЖБ

билгеләп үтүче парларны хөрмәтләү ("Алтын туй", "Зөбәржәт туй", "Бриллиант туй")	комитет		тәрбияләү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү	
Район бәйрәм чараларын уздыру барышында бала тудыру йортыннан баланы тантаналы төстә алып чыгу, шулай ук яшь гаилә парларын бүләкләү	ЗАГС бүлеге	2024-2025 еллар	Туучылар санының артуы, 2021 елга процентлы нисбәттә	ЖБ
Гаилә мәсьәләләре буенча ЗАГС бүлегенәң жирле радио һәм телевидение бүлеге башлыгы чыгышы	ЗАГС бүлеге	Жирле радио һәм телевидение. 15 май 8 июль Әниләр көне	Гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү	ЖБ
8 июль - Гаилә, мөхәббәт һәм тугрылык көне	ЗАГС бүлеге	ел саен	Гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, туучылар санының үсешенә ирешү	ЖБ
Никахларны тантаналы теркәү	ЗАГС бүлеге	2024-2025 еллар	Гаилә институтын ныгыту, чаралар саны	ЖБ
Гаилә кыйммәтләрен ныгытуга юнәлдерелгән конкурслар, чаралар, акцияләр үткөрү	Мәгариф учреждениеләре житәкчеләре	2024-2025 еллар	Гаилә кыйммәтләрен пропагандалау һәм актив тормыш позициясен пропагандалау, чаралар саны	ЖБ
«Минем гаиләм - минем байлыгым» темасына укучылар арасында рәсем конкурсы	Мәгариф учреждениеләре житәкчеләре	2024-2025 еллар	балаларда традицион гаилә кыйммәтләре турында күзаллау	

			формалаштыру, гаилә һәм никах институтын ныгыту һәм популярлаштыру	
Балигъ булмаганнарның күзәтүчесезлеген һәм хокук бозуларын кисәтүгә, балалар белән рәхимсез мөгамәлә итүгә юнәлдерелгән махсус оператив-профилактик чаралар комплексын оештыру һәм үткөрү, «Яшүсмер» комплекслы профилактик операция кысаларында яшүсмерләргә жинаятьчел эшчәнлеккә жәлеп итү фактларын ачыклау.	МКУ «Мәгариф идарәсе», «Актаныш район үзәк хастаханәсе» (киләшү буенча), социаль яклау бүлгегә (киләшү буенча), Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлгегә	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Жәмгыятьтә әхлакый, шул исәптән гаилә кыйммәтләрен формалаштыру, актив тормыш позициясен пропагандалау, сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау	Финанслау таләп ителми
«Гаилә көне» үткөрү	ЗАГС бүлгегә, социаль һәм агарту бүлгегә, яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлгегә, хатын-кызлар советы, этиләр советы	ел саен 15 нче май	Иң мөһим иҗтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак гаиләгә мөнәсәбәт тәрбияләү, сәламәт яшәү рәвешен тәрбияләү һәм физкультура һәм спорт белән шөгыйльләнүгә жәлеп итү, чаралар саны	ЖБ
«Безнең тату гаилә» кече сыйныф укучылары арасында балалар рәсеме конкурсын үткөрү	МКУ «Мәгариф идарәсе»	ел саен 15 нче май	Иң мөһим иҗтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак, гаиләгә мөнәсәбәтне тәрбияләү	ЖБ

Халыкара балаларны яклау көне үткөрү, район башлыгы катнашында күп балалы	«Мәгариф идарәсе» МКУ, Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлгегә, социаль һәм	ел саен 1-нче июнь	Иң мөһим иҗтимагый һәм шәхси кыйммәт буларак гаиләгә һәм балаларга	МБ, иганәчелек ярдәме
---	---	-----------------------	--	-----------------------

гаилэлэрне тантаналы бүлэклэү	агарту эшлэре бүлеге, ЗАГС бүлеге		мөнөсөбөт тәрбиялэү, сәламәт яшәү рәвешен тәрбиялэү һәм физкультура һәм спорт белән белән шөгылләнүгә жәлеп итү, чаралар саны	
«Мәхәббәт һәм тугрылык» халыкара көнен үткәрү	ЗАГС бүлеге, социаль һәм агарту бүлеге	ел саен июль	Жәмгыяттә әхлакый, шул исәптән гаилә кыйммәтләрен формалаштыру, сәламәт яшәү рәвеше тәрбиялэү һәм физкультура һәм спорт белән шөгылләнүгә жәлеп итү, чаралар саны	ЖБ
"Иртә йөклелек" мәгариф учреждениеләрендә класстан тыш чара үткәрү	"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча), ЗАГС бүлеге, Хатын-кызлар советы (киләшү буенча), "Мәгариф идарәсе" МКУ	2024-2025 еллар	Гаиләгә һәм балаларга мөнөсөбөт тәрбиялэү, иң мөһим ижтимагый һәм шәхси кыйммәт, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Гомуми белем бирү мәктәпләрендә укучылар өчен «Семьеведение» курсының гамәлгә ашыру	МКУ «Мәгариф идарәсе», Мәгариф учреждениеләре житәкчеләре, ЗАГС бүлеге	2024-2025 еллар	Жәмгыяттә әхлакый форма, шул исәптән, гаилә кыйммәтләре, чаралар саны гаилә кыйммәтләре, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Мәгариф учреждениеләрендә ата-аналар жәмәгәтчелегенә: ата-аналар комитетларының, этиләр Советларының активлыгын үстерүгә юнәлдерелгән чаралар	Житәкчеләр мәгариф учреждениеләре житәкчеләре	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Актив тормыш позициясен пропагандалау, саны	Финанслау таләп ителми

үткөрү				
Этилэр Советы утырышларын үткөрү	«Мэгариф идарәсе» МКУ, социаль яклау бүлеге (килешү буенча)	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Гаилә кыйммәтләрен пропагандалау, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Мэгариф учреждениеләрендә ата-аналар өчен Ачык ишекләр көннәре үткөрү	Мэгариф учреждениеләре житәкчеләре, класс житәкчеләре	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Актив тормыш позициясен пропагандалау, сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау һәм системалы дәрәсләргә жәлеп итү	Финанслау таләп ителми

Муниципаль конкурслар үткөрү “Эти, әни һәм мин - спорт гаиләсе (ижади гаилә)”, “Минем гаилә - минем байлыгым”, “Туган гаиләм”	Мэгариф учреждениеләре житәкчеләре, яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Жәмгыятьтә әхлакый, шул исәптән гаилә кыйммәтләрен формалаштыру, актив тормыш позициясен пропагандалау, сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау һәм системалы дәрәсләргә жәлеп итү, чаралар саны	ЖБ
«Хезмәткә һәм оборонага әзер» (ГТО) Бөтенроссия физкультура-спорт комплексы нормативларын халыкның барлык катлаулары арасында кабул итү	Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Физик әзерлек дәрәжәсен һәм гражданның гомер озынлыгын арттыру, чаралар саны	Финанслау таләп ителми

Өлкән буын кешеләре белән спорт чаралары үткәрү (Өченче яшь)	Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге, социаль яклау бүлеге	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Гражданның физик әзерлек дәрәжәсен һәм гомер озынлыгын арттыру, чаралар саны, «Ветераннар советы»	ЖБ
«Иң яхшы ата-аналар комитеты» муниципаль конкурс үткәрү	МКУ "Мәгариф идарәсе"	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Актив тормыш позициясен пропагандалау, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
«Әниләр көне» кысаларында чаралар үткәрү	ЗАГС бүлеге, Социаль һәм агарту бүлеге, "Актаныш үзәк хастаханәсе" (киләшү буенча), Хатын-кызлар Советы (киләшү буенча), "Ак калфак"	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Жәмгыятьтә әхлакый форма, шул исәптән, гайлә кыйммәтләре, чаралар саны	ЖБ
«Әтиләр көне» кысаларында чаралар үткәрү	"Мәгариф идарәсе" МКУ, Социаль яклау бүлеге (киләшү буенча), ЗАГС бүлеге	2024-2025 еллар уку елы дәвамында	Жәмгыятьнең игътибарын мөмкинлекләре чикле булган проблемаларны хәл итүгә жәлеп итү, мөмкинлекләре чикле кешеләр арасында спорт чаралары үткәрү, чаралар саны	ЖБ

Эш эзләүдә кыенлыктар кичерүче эшсез гражданның вакытлыча эшкә урнаштыруны оештыру (балигъ булмаган балалары,	халыкны эш белән тәэмин итү үзәге һәм мәгълүмат базасын алып баручы эш бирүчеләр	2024-2025 еллар	Эш белән тәэмин ителмәгән гражданның, шул исәптән балалары	РБ
---	--	-----------------	--	----

инвалид балалары булган ялгыз, күпбалалы ата-аналарны эшкә урнаштыру)			булган ата-аналарны балалары булган	
Район үзәк хастаханәсендә, фельдшер-акушерлык пунктларында имин булмаган гаиләләр белән комплекслы эш алып бару	"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)	2024-2025 еллар ай саен	Гаилә институтын ныгыту, чараларга жәлеп ителгән гаиләләр саны	Финанслау таләп ителми
Табиблар (нарколог, яшүсмерләр педиатры) һәм медицина сестралары, имин булмаган гаиләләрнең наркология кабинеты фельдшеры тарафыннан патронажлау	«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ (киләшү буенча)	2024-2025 еллар ай саен	Гаилә институтын ныгыту, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Районда вакцинацияләнгән балаларның һәм өлкәннәрнең чагыштырма авырлыгын арттыру, «прививкалардан баш тартучылар» белән эшләү	«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ	2024-2025 еллар	халыкның йогышлы авырулар дәрәжәсе кимү	Финанслау таләп ителми
Сәламәтлекнең торышы һәм район халкының актив тормышын озайту турында төгәл күзаллау өчен район халкын диспансерлаштыруны актуальләштерүдә чаралар үткөрү	«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ	2024-2025 еллар	Халык арасында авыручылар һәм үлүчеләр саны кимү	Финанслау таләп ителми
2024-2025 еллар чорында район хатын-кызлары арасында абортлар дәрәжәсен киметү буенча «Юл картасы» эше һәм даими рәвештә йөкләлекне өзүне профилактикалау буенча эш алып бару	"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)	2024-2025 еллар	Районда туучылар санын арттыру. Юл картасын үтәү(%)	Финанслау таләп ителми

<p>Хатын-кызлар өчен иртә йөклелекне профилактикалау, абортларны профилактикалау буенча консультацияләр үткәрү, аерым алганда хатын-кызлар организмы һәм сәламәтлек өчен абортларның зыяны турында. Икенче һәм киләсе йөклелекне планлаштыру буенча консультацияләр.</p>	<p>"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)</p>	<p>2024-2025 еллар ай саен дәрәсләр графигы буенча</p>	<p>Туу дәрәжәсен арттыру, гаиләләрендә икенче, өченче һәм аннан соңгы балалар туу хисабына, чаралар саны</p>	<p>Финанслау таләп ителми</p>
<p>«Актаныш район үзәк хастаханәсе» дәүләт автоном сәламәтлек саклау учреждениесенең хатын-кызлар консультациясендә «Яшь аналар мәктәбе» эше, бала тудыруга эзерлек буенча психолог белән дәрәсләр үткәрү, яңа туган баланы карау</p>	<p>"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)</p>	<p>2024-2025 еллар</p>	<p>Туучылар санын арттыру, чаралар саны</p>	<p>Финанслау таләп ителми</p>
<p>Травматизмны, зарарлы наркоманияне, женси юл белән күчә торган авыруларны профилактикалау, тәртипсез женси мөнәсәбәтләргә һәм авыруларны профилактикалау буенча мәктәп яшендәге балалар белән эшләр мөнәсәбәтләргә һәм авыруларны</p>	<p>"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)</p>	<p>2024-2025 еллар</p>	<p>Сәламәтлеккә дәрәс караш тәрбияләү һәм гаиләдә мөнәсәбәт, чаралар саны</p>	<p>Финанслау таләп ителми</p>
<p>Жәйге чорда балалар белән сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау һәм балаларның ял итү лагерларында (мәктәп яны һәм шәһәр яны) зарарлы</p>	<p>«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ (киләшү буенча), Яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлгә, «Мәгариф идарәсе»</p>	<p>2024-2025 еллар июнь-август</p>	<p>Сәламәтлегең дәрәс мөнәсәбәт тәрбияләү, дәрәс туклану, сәламәт яшәү рәвешен</p>	<p>Финанслау таләп ителми</p>

бэйлелеклэрне профилактикалау буенча эшлэү	МКУ		пропагандалау һәм спорт белән системалы шөгьльләнү, чаралар саны	
Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау буенча белешмә һәм буклетларны тарату	Яшьләр эшләрә, спорт һәм туризм бүлеге, ГАУЗ "Актаныш район үзәк хастаханәсе" (киләшү буенча)	2024-2025 еллар	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау	Финанслау таләп ителми
Массакуләм мәгълүмат чараларында сәламәтлек саклауның актуаль мәсьәләләрен яктырту.	"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)	2024-2025 еллар	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау	Финанслау таләп ителми
Абортларны профилактикалау буенча ел саен үткәрелә торган «Тормыш бүләк ит» акциясен үткөрү	"Актаныш район үзәк хастаханәсе" ДАССУ (киләшү буенча)	2024-2025 еллар	Туучылар санын арттыру, абортлар санын киметү, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Бөтендөнья һәм халыкара көннәргә багышланган чаралар үткөрү: "Сәламәт", "Тәмәке төтененнән баш тарту", "Балаларны яклау", "Наркоманиягә каршы көрәш" "СПИД нәрсә ул һәм аны ничек булдырмакка" һ.б.	«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ (киләшү буенча), «АМЦ китапханәсе» МБУ, Яшьләр эшләрә, спорт һәм туризм бүлеге	2024-2025 еллар	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау, чаралар саны	Финанслау таләп ителми
Тәмәке тартуны, алкогольгә бэйлелекне профилактикалауга юнәлдерелгән тематик чаралар үткөрү.	«Актаныш район үзәк хастаханәсе» ДАССУ (киләшү буенча), «АМЦ китапханәсе» МБУ, Яшьләр эшләрә, спорт һәм туризм бүлеге	2024-2025 еллар	Сәламәт яшәү рәвешен пропагандалау, чаралар саны	

--	--	--	--	--

Кулланыла торган кыскартулар: МБ - жирле бюджет;

ВБ - бюджеттан тыш чыганаclar;

ЗАГС бүлеге - ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының гражданлык хәле актларын теркәү бүлеге;

Отдел социальной и просветительской культуры - ТР Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының социаль һәм агарту бүлеге;

Управление образования-Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районы “Мәгариф идарәсе” ;

Отдел по делам молодежи - Актаныш муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр эшләре, спорт һәм туризм бүлеге;

Отдел социальной защиты - ТР Актаныш муниципаль районы Хезмәт һәм халыкны эш белән тәэмин итү министрлыгының социаль яклау бүлеге;

Женсовет-Татарстан Республикасы Актаныш муниципаль районының Хатын-кызлар советы;

ООТЖ “Ак калфак” - татар хатын-кызларының иҗтимагый оешмасы.